

mnogostrukoznačenja. Najjasniji primjer su Džojsovi sportematec reči, tj. kovanice od dve ili tri reči pojmova ili pojmovnih oblasti, čime na kraju krajeva gotovo podigne stvaranje novog jezika. Međutim Tomas Manova upotreba anglicizama, ili francuskog jezika ili starinskog nemackog daje njegovom delu posebno obeležje, i omogućuje mu da izrazi njezine koje se inače ne bi mogle iznjeti. Njegove komplikovane rečenice, pasus i celi delovi romana, međusobno ipak povezani, sadržavaju jedinstven i po situ slični efekat. Isto važi i za Prusta, koji u svoje rečenice sabija mnogo više sadržaja nego što je uobičajeno u francuskom jeziku, ali je zato u mogućnosti da umadište mnogostrukoznačenja i da prenositi jaz vremena.

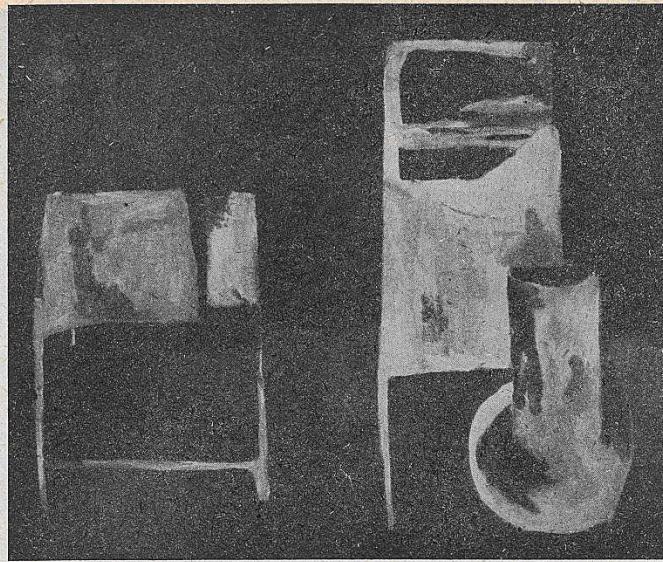
Na ovaj način, kao i upotrebom lajmetovica, Tomas Man i Paust postižu mešavinu intelektualizma i impresionizma, što je možda naj karakterističnije obeležje njihovog dela. S druge strane, Žid konisti snažni literari, sugestivni jezik da postigne isti efekat. Kod Mužila se kvazi naučni stil smjenjuje oscenjanom. To je izraz našeg doba i karakteristično je za intelektualnu skučnost modernog života. Kafkino stalno smjenjivanje kratičkih i duga-

kih rečenica, fantastičnih i razumnih tvrdnji, njegovo počitanje ranijih tvrdnji, smäšljeno prahbegavanje grotesknom humoru koji proistiće iz nesrazmernog razmisljanja jednog čoveka i iracionalnog karaktera sveta, imaju mnogo više veze sa eksperimentima drugih pisaca, no što se pretpostavlja. I on kritikuje konvencije jezika i pripovedanja.

Ekperimentalni način posmatranja se sprovodi krajnje samosvesno. Prizam nikada ne treba smetnuti s umom da je modernim pismom miličje indirektno prikazivanje kroz naveštavanja, milija im je aluzija, pa čak i prostro ukazivanje od neposrednog izlaganja. Sve što piše tako ne sme da se shvati doslovno. Za današnjeg književnika je ironija najomiljenje oružje kojim se brani od neotesanog i nerazumog sveta koji ga okružuje. Ona mu daje slobodu da se udalji od svog dela, za koje je inače odgovoran. I najzad, ona ukazuje na slobodu duha koja mu dozvoljava da eksperimentisanjem plodno razvija tradiciju. A sloboda duha je mreža vrednosti njegovog dela.

Jedno treba da nam bude jasno: ovo eksperimentisanje nije slučajnost, ono potiče iz nužnosti.

Prevod s nemackog L. D.

tatjana pajević

mitva priroda

glas mirnog brda

Ravnica nije beskrajna. Iza pojasa gustog bagrenja, koji se zbijja u čvrst zid, uzdiže se pošumljeno brdo. Tu otpriklik počinje ona divljinja o kojoj sam slušao za zimskih dana, jedne tamne godine, pored peci u kojoj su sagorevali suve jasenove cepanice. To je, dakle, ono mesto o kom se mi pricali duge stravične priče, dok sam ja grickao noke od slatkog straha, slusajući kako se u imaginarnom prostoru razdeži krići i padaju mrtvi. Danas ja gledam kako se taj blagaj uživši pokrivena malo gušćom izmagičicom, koja je oko svih stvari i iznad tihel ravnicine, horizontalnim linijom spaja sa iluzionom neba.

Stojim u hladu ogromnog kestena, na čijem su nabranom stablu ispisani znaci, slova i ucratni likovi. Stojim olabavljiv jednu nogu i žedan sam. Jednom nepoznatom čoveku, koji stoji nedaleko i zvečak metalnim novecem, prilaže neki starac i počinje tiho da mu govori. Napravio se ne bih li o čemu je reč, ali mi je sve to užalud. Ipak pratiš svaki njihov gest, pokušavajući da preko pokreta saznaniš ita se medu njima dogada.

Voz treba da stigne kroz nekoliko minuta, ali je to nezvrsno, kada što je neizvesna moja nadu da će se vratići u grad. Voz nema razloga da zakasnjenje. Nema nikakvog rata, mada se ja već stresam od celog ovog nesrećnog puta. Očje su me nesreće pratile od trenutka kada sam stao pred železničkom blagajnom pa do ovog časa. Kada bi se bar sada, na kraju, odvijalo sve mirno i pravedno.

Najzad, starac je prenasio put do mene. Šta hoće? Pominje da govori prvo očima koje se pomeraju u dupljima usijane od radozalog iščekivanja. Starac mi nešto govori. To je izvesno. On je okrešao glavu prema meni i miće usana. Čini mi se da su mi reči poznate, ali kad pokusam da ih shvatim, ostajem očajno zbunjen, jer to je iznad mojih snaga, i ja širiš ruke. On mi ponovo govori i ja uvidim da naješće izgovara reč – sinovi. Oko te reči pletem svoje mutne pretpostavke.

Klimnem glavom, smješće se. Starac je ostao bez sinova, u redu. Vadim cigaretu i pružam starcu.

Tada nam pristupi jedan prljavi dečak u dronjima i viknu:

— On laže.
— Ko? pitam.
— On, uzvukuje dečak i pruži prst na starca.
— Tako je, kaže starac uplašeno i sasvim jasno, ali koga lažem, sine? Koga?

Svakog, kaže dečak. Bolje je da ides kući.
Nastupa pauza posle neprljave upadice prljavog i drskog dečaka. Nudim cigaretom dalje starca, jer ne znam šta bih drugo učinio. On je uzima i zahvaljuje, gubeci se iz malopredlažnog rasploženja, navlačeci na svoje lice bore strahu i stogodišnjeg umora. Starac okreće cigaretu pred očima i neči joj govor.

Tada se pomeri dečak i posegnu rukom, pokušavajući da dohvati staracu cigaretu. Šta sada da učinim? Na neki način i ja odgovaram za staracu cigaretu, jer sam mu je dao. Heto bih da viknem na dečaka. Kazem:

— Evo ti tebi cigaretu.
— Ne, odgovara dečak. — Hoću njegovu.
— Evo ti drugu, cigaretu su iste.

Dečak me gleda začuđeno nekoliko trenutaka, a onda stavlja šake na lice i počinje da jeca.

Pričazi mi jedan sredovečan čovek u tamnom delu, sa plavom kravatom iznad salme i sreštom u rukama.

— Sramota, kaže on. To je skoro dete.
— Zasto vičete na mene? Mogli ste prvo da zapitate šta sam mu učinio, branim se.

— Sta 'mam da pitam. Ja vidiš da dečak plače i znam da je to zbog vašeg divljaštva.

— Hajde, reci nam zašto plače, obraćam se dečaku. Starac stavlja ruku na dečakovu tršavu kolu i smeji se. Zatim se obraće meni:

— Neću duvan.
Vraća mi cigaretu. Ja pružam ruku da je dohvativam, kolabam se i cigaretu pada na zemlju. Dečak se brzo saginje, diže cigaretu i skake od radosti, uzvikujući:

— Dobio sam, dobio sam!
— Eto zbog čega je plakao, pokušavam da objasnim čoveku u tamnom delu i sigurne isti hlad. Uzimam svoj kofer i premestam se u senku trešnje. Voz treba da stigne kroz tri minuta. Ukoliko ne zakansti.

Dve seljanke stope kraj puppe, jedna pomera gvozdenu đurku, a druga piće vodu iz spojenih šaka. Još uvek sam žadan, ali se ne usudujem da pridremi pumpi. Ne želim da napustim ovo mesto gde sam našao malo mira. Čovek u tamnom delu gleda prema meni. Primćem da s nestreljnjem isčekuje neki povod da mi pride, da zapodenje sa mnom razgovor, ustvari svadu, ali ja sam potpuno tih i ne pružam mi prilike za tako nesto. Okrećem mu ledu i gledam u bradeš koji se diže na kraju ravnice. Tamo je, dakle, početak divljinje o kojoj sam slušao u zimskim veterima, dok je napulju hujala ustoka i škripali golji bagremovi. Te zime sam uživao u golom strahu i ovog leta sam ponovo želen da od svega toga nešto doživim, ali užalud mi beše ovaj put. Ništa se nije zabilo, ništa se nije pomerilo, resni mogu da gledam ravnicu iznad koje se diže malaksalo drveće, a na kraju posumjeno brdo.

Ali nisam dugo stao sam. Kraj mene je opet starac koji pokušava da mi nešto saopšti micanjem usana. Napravim žemvu svoju snagu, ali ništa ne mogu da učujem. Šta da učinim? Opet ga nudim cigaretom i on uzima sa prijetnim strahom. Okreće se oko sobe, a onda baca pogled na cigaretu i dugo je posmatra. Vadim upaljač i studim starcu vatu. Ali on vrti određeno glavom. Zašto?

Nedaleko od nas šeta namrgodeni čovek i namrgodeno vreba šta će se dogoditi. Znam da čeka povod da mi pride i da me napadne, i znam da sam nemocan da ga u tome spričam. Osećam da me mrzi. Njegova mržnja ga donosi nepristupljivo blago kraj mene, da prati svaki mreži i svaki moj pokret. Ja sam jači od njega. Ja mogu da ečim i hladnim prezirom da odolim njegovom izazivanju. Ali šta to vredi? Mene jedan nepoznat čovek mrzi i to je sasvim dovoljno da se osećam veoma nepričato. Jedina je nadskoti dolazak voza kada će sve biti svršeno.

Palim cigaretu i uvlčim duboko dimove. Krajikom pogleda pratim prikradjanja dečaka. Dolazi do nas, zaustavlja se poređ starca i začudenom posmatra njegovu cigaretu. Zatim gleda svoju, koju je malopre oteo i zadenuo je o rupicu kosoši bez kragne. Ako opet pokuša da otme starcu cigaretu, sprečiš ga. Čujem kako mi neki glas šapuje sa strane da je najbolje ostati miran.

— Daj, dečak, če i pruži ruku prema starcu.

Starac podiže dva prsta između kojih se nalazila cigareta. Ne mogu da se savladavim. Hvatanjem dečakovu ispruženu ruku i spuštanjem je naglo dole. Dečak se pomeri s mesta, zatazenad, pogleda me za trenutak, a onda pade na zemlju i poče glasno da je.

Prirčava čovek u tamnom delu, unosi mi se u lice i više:

— Divljaštvo! Zašto tučete našu decu? Imate li pravo da tučete našu decu? Biće kažnjen, strane!

— Cutite, vićem. Ko vas šta pitá?

— Ja da ečim?, znenadeno če on. Ja koji branim slabe.

Hoću da odem, ali nedaleko od nas stoje dve seljanke i jedan turban železničar i svi me gledaju sa mržnjom. Sa da bi bio kukavčuk ma kakav korak ostanju. Zato stojim, pribijujući se, a onda se okrećem železničaru:

— Da li će voz stići na vreme?

On čuti. Ponavljam pitanje.

— Kasni.

— Koliko?

— Dva sata. A možda neće ni stići.

— Neće, uživujem zaprepašćeno.

— Sta se edule?

Dečak se diže sa zemlje i prljavim rukama briše suze sa prljavog lica. Taj mali gad je kriv za sve.

— Divput sam ponudio starca cigaretom i ovaj bezobrazni dečak je htio silom da mu ih uze. Jesam li mogao da ostanem miran?, govorim uspahireno železničaru.

— Šta se to vas tiče? Možda je trebalo tako da bude?

— A takо! kažem rezignirano i uzamam kofer.

— Kuda čete, pita čovek u tamnom delu.

— To je moja stvar. Gledajte svoja posla.

Utom čujem zviždak lokomotive. Gledam sa prezivim osmehom železničara. Taj bednik, koji me je malopre lagao, znači da znači moj osmeh.

— Nije to onaj voz koji čekate, kaže.

Ne verujem mu i držim mali kofer u ruci. Oko mene su platišim da će pokušati da me spreče da oputujem. Ja moram da odem. Ne samo zbog njih. Celo ovo putovanje bio je neprljivo i puno užasnih slika. Pijanice, ludaci, ubogi i zli ljudi susretali su me svuda, kreveljili su mi se i pokušavali da me izjednače sa sobom. Zašto sam uopšte došao? Zbog zimskih priča iz detinjstva? Ha, kad bih mogao bar glasno da se nasmejam. Izlazim iz njihovog kruga, dok se lokomotiva pomala na okuci. Voz ulaganjuje, a ja zadržavam krik u grlu. To je teretjak. Oh neće stati. Idem užurbano napred, osećajući da ovo neću preživeti. Masina pruži i mene podiže sa tla jedna luda misao. Okrećem se i vidim kasko mi se užurbano primiće cela grupa, ali je moja odluka brža od njihovog primicanja.

Trčim paralelno sa vozom, a onda se levom rukom hvatavam za gvozdenu šipku, odbacujem se od tla i koljenom padam na drveni stepenik vagona. Rame sam udario u gvozdeni ivici, ali se je u redu. Čak sam spasao i kofer. Psišem od radošt. Okrećem se i dovikujem psovke onima koji su ostali. Vidim kako za vagonom trči starac, u stopu na dečak, a za dečakom čovek u tamnom delu. Jedino železničar stoji na istom mestu i čeri se. Okrećem se na drugu stranu i gledam u brdo.

To je, dakle, brdo o komem sam slušao toliko priča one zime, dok sam uveče sedeo poređ peći u kojoj su plamsale suve jasenove cepanice. Ništa naročito. Jedno sasvim blago uživanje na kome možda sada neko spava.

Zika LAZIC

OPSENAREVA JESEN

Jesen je crveni amrel, gđaldo što se budi,

vrteska sunca sred čela i pregaženo pseto.

Jesen je bolesna vatra u jutru golom, raspetom,

prezela zvezda što truli i mahovina što rudi.

I modri nespokoj tame, bronzana opsada krov,

i vodenica što nas u zlatni pepeo mrovi.

Jesen je vergl što povraća boje,

bodež što počiva na tri mrtva čela.

Jesen je zaklano zvono koje

rice i ruši se kroz ponoć mog tela.

I tučan nedobol reči, grad što se zida i ruši.

I zemlja otrovana, ukleta, što se besbljivo puši.

Jesen je jedina luka za ruke opsenara

koji za svaki bol izmišlja po violinu,

najlepši san o smrti i brdo što se odmara,

utrobom stenja gine i teče u tišinu.

Milan KOLUNDŽIJA